

Dižs mantojums mūsu tautai Z I

PROFESORA ERNESTA BLESES PIEMIŅAI

Aizcēlot aizmūšos prof. Dr. phil. Ernestam Blesem, kļuvisas vēl retākas to latviešu valodnieku rindas, kuriem bija iespēja un laime vēl labākajos spēka gados darboties neatkarīgajā Latvijas valstī un kuņģu izaudzētie mācekļi, gan nokļuvuši trimdā, gan palikuši dzimtenē, tagad rauga turpināt savu cienijamo skolotāju un ceļa rādītāju darbu.

Prof. E. Blese šķīries no dzīves pēkšņi, 1964. g. 2. decembrī, nepilnu 72 gadu vecumā — rosīgs līdz pēdējai dienai, kārtodams dažādus sabiedriskos pienākumus, ar daudz aizsāktiem darbiem un nākotnes nodomiem.

Dzimis Rīgā, 1892. g. 27. decembrī, dārznieka ģimenē, E. Blese no 1903. līdz 1910. g. mācījies Liepājas reālskolā, pēc tās pabeigšanas tā paša gada rudenī iestādāmajos Pēterpils universitātē. Blakus ģermāņu filoloģijai kā galvenajam studiju priekšmetam viņa intereses saistās arī ar indoeiropiešu salīdzināmo valodniecību. Tā viņu ievada ciešākās saskarēs kā ar lietuviešu un senprūšu, tā arī ar paša tēvu valodu. Katrs, kas tuvāk pazina prof. E. Blesi, varēs liecināt, ka tieši latviešu valodas un kultūras problēmām — gan nesalīdzināmi vairāk nekā ģermāņu filoloģijas jautājumiem — isti arī piederēja viņa dziļākās simpatijas visu mūžu. Pievēršanās dzimtajai valodas problēmām notikusi agri: jau savu studiju laikā E. Blese veic pirmos pētījumus latviešu valodniecības nozarē, saņemdamas Pēterpils universitātes zelta medaļu par darbu, kas aplūko svešvārdus mūsu valodā, patapinājumus no ģermāņu valodām.

Izcilās sekmis pavēra E. Blesem ceļu uz akadēmisku karjēru: viņu atstāj pie universitātes sagatavoties pētnieka darbam. 1914. g. kļuvis par filoloģijas kandidātu, viņš 1918. g. turpat Pēterpilī iegūst maģistra grādu (tas pielīdzināms apmēros Vācijas doktora pakāpei).

1918. g. otrā pusē jaunais zinātnieks pārorodas atpakaļ dzimtenē un nākamā mācības gadā ir vācu un latīņu valodas skolotājs 2. Rīgas pilsētas ģimnazijā. Ir nodibināta mūsu neatkarīgā valsts; jaunā Latvijas universitāte sāk veidot savas fakultātes un nodaļas. E. Blesi tūlīt (1919. g.) aicina par docentu ģermānistikas priekšmetos. Pēc kādiem gadiem, sarakstījis un aizstāvējis doktora disertāciju — plašu pētījumu par visvecākajiem (rakstos uzejamiem) latviešu vārdiem un uzvārdiem, E. Blese tiek ievēlēts par profesoru (1928. g.).

Jaunajā valstī bija liela vajadzība pēc akadēmiski izglītotiem speciālistiem, jo sevišķi mūsu nacionālās kultūras, valodas un literatūras jautājumos. Katru piesniedzamo darbinieku gaidīja neskaitāmi darbi, un tā arī doc. E. Blese bija spiests uzņemties vienu pienākumu pēc otra. Atceroties tos laikus, tiešām jāapbrīno jaunā docenta izturība un ārkārtīgas darba spējas: viņam nācās sagatavot un lasīt lekcijas ģermāņu valodniecībā, jāsaka vēl kādi senslavu valodas kursi, jāuzņemas lasīt arī prāvo ievadu latviešu valodniecībā (t.s. propaideutisko kursu), jāpiedalās dažādās terminoloģijas u.c. komisijās un organizācijās, jāraksta arī kādi vadoņi studentu vajadzībām. Daudzi no tiem, kas bija mācījušies vai studējuši tikai svešās skolās, toreiz nebija lāgā pazīstama pat ne latviešu lingvistiskā terminoloģija. Ievērojot to, E. Blese laida klajā savu Ievadu valodniecībā (1922. g.); praktiskiem skolu mācības nolūkiem bija domāta arī viņa latīņu valodas gramatika (1923. g.), arī praktiskā latviešu valodas gramatika ārzemniekiem (franču valodā, 1926. g., kopīgi ar Š. Barē). Jau daudz gadu vēlāk E. Blesem nācās izdot prof. J. Plāķa sarakstīto latīņu valodas vēsturisko gramatiku; viņš bez tam vēl rediģējis vairākas citas valodas mācības vai vārdnīcas.

Latvijas valsts sākuma gadi bija laiks, kad bija galīgi jāvienojas ne vien par latviešu jaunās ortografijas principiem, bet kaut cik jānostabilizē arī uzvārdu rakstība; kā praktisku vadoni šim laukā E. Blese publicēja Uzvārdu pareizrakstības vārdnīcu (1925. g., kopīgi ar V. Pētersonu). Tāda pat praktiska rakstura rokas grāmata bija abu šo autoru sastādītā pareizrakstības vārdnīca (1933. g.).

Jaunajā valstī, kur latviešu valodas mācīšanas tradīcijas tikko kā sāka veidoties, bija liela vajadzība arī pēc populārāka rakstura, piem., pamatskolu skolotājiem, bērnu vecākiem u.tml. saprotamiem rakstiem. Laikrakstu, žurnālu un rakstu krā-

jumu redaktori meklēt meklēja at-
ticīgus autorus, un tā pašas reālās
dzīves neatliekamās, tīri nacionāla
rakstura vajadzības spieda arī mūsu
akadēmiskos valodniekus, pat ļoti
nodarbināto prof. J. Endzelīnu, ķer-
ties pie spalvas. Tā arī no E. Bleses
tika lūgts viens raksts pēc otra; tie
vislielāko tiesu bija vai nu dažādi
atskati par mūsu valodnieku sasnie-
gumiem, vai arī par kādu zinātnisku
organizāciju darbību u.tml. — par
K. Mīlenbachu, J. Endzelīnu, P. Šmi-
tu, Ludi Bērziņu, J. Kauliņu, Annu
Ābeli u.c., arī par vairākiem ārzem-
ju zinātniekiem (Zubatiju, Jablon-
ski u.c.).

Drīz vien nāca klāt vēl citi dar-
ba pienākumi. A. Gulbis bija apņē-
mies izdot jaunu Latviešu konver-
sācijas vārdnīcu; bija vajadzīgs ļoti
kompetents līdzstrādnieks latviešu
valodniecības un kultūras dzīves
jautājumos. LKV redaktors A. Švā-
be aicināja E. Blesi, kas šo darbu arī
uzņēmās. Tā bija ļoti liela slodze;
pats Bleses savu LKV sējumiem
sniegto straipsņu skaitu vērtēja uz
kādiem 210. Prāvs skaits no tiem
sniedz dažādus faktus pavisam jaunā
apgaisojumā, daži pat pielīdzinā-
mi atsevišķiem pētījumiem un savu
nozīmi nav zaudējuši vēl tagad, pēc
30—40 gadiem.

Dižs mantojums mūsu tautai

(Turpinājums no 2. lpp.)

Tiklab paša sabiedriskās aktivitā-
tes kā arī kompetentu darbinieku
vai pārstāvju nepieciešamības dēļ E.
Bleses nācās ziedot diezgan daudz
laika, piedaloties dažādās sabiedris-
kās un zinātniskās organizācijās. Il-
gāku laiku, gadus desmit, viņš bija
Filologu biedrības priekšnieks, bet
trimdā Baltijas pētišanas institūta
istenais loceklis, pēdējā laikā arī tā
vadītājs.

Ja dažs labs E. Bleses raksts ar
nolūku rakstīts populāri, tad tīri zi-
nātniskā laukā izcils darbs, kas ne-
kad nezaudēs savu nozīmi, ir viņa J.
Langija vārdnīcas publicējums (1936.
g.), kam pievienoti izdevēja plašie un
lietpratīgie apskati. Gar to, kā ap-
liecināja viņš pats, bija nācies dar-
boties ilgu laiku.

Ja prof. Endzelīns u.d.c. savos
pētījumos lūkoja izsekot valodas
skaņu un formu pārmaiņām ilgākā
laika plūsmā, tad E. Bleses pieder
nopolns, ka viņš mēģinājis apskatīt
mūsu u.c. valodu īpatnības kā tau-
tas gara vienreizīgā savdabīguma at-
spulgu (tā grāmatā Valoda un tau-
tas gars, 1940., arī vairākos vēlāka
laika darbos).

Kaut arī darbs Vācijas universi-
tātē E. Bleses prasīja ne mazumu
pūļu un laika, trimdas 20 gados viņš
tika paveicis neticami daudz. Liels
ir viņa sarakstīto rakstu skaits, kas
publicēti gan Eiropas, gan citu kon-

tinentu laikrakstos, žurnālos, rakstu
krājumos utt., visvairāk par latviešu
valodas, gara dzīves, kultūras vēs-
tures un rakstniecības jautājumiem.
Dati no tiem it prāvi apjomā. It kā
vidusskolu vajadzībām tikusi laista
klajā viņa Latviešu literatūras (ve-
cākā un vidējā pōsma) vēsture (1947.
g.); tā tomēr daudz vietās sniedz arī
jaunas atziņas un nozīmīgus vērtē-
jumus, tā iesniedzoties jau pētījumu
novados. Plašs darbs ir arī E. Bleses
latviešu rakstniecības vēstures pār-
skats (italiski), kas publicēts Milā-
nā, lielajā pasaules literatūru vēstu-
res seriā 1957. g.

Līdz pat pēdējam laikam E. Bleses
interesējās arī par derīgu jaun-
vārdu darināšanu un ieviešanu mūsu
valodā. Kā zināms, daži no tiem,
piem. kaiple (= ķēde), jau sastopami
literatūrā. Daudzkārt viņš atgriezies
pie mūsu valodas pakāpeniskās iz-
kopšanas jautājumiem, tā vēl 1964.
g. Londonā iespiestajā darbā par iz-
teiksmes līdzekļu jaunizveidojumiem.
E. Bleses diezgan daudz interesējās
arī par dažādu vietvārdu (Liepāja,
Saldus, Daugava u.c.) nozīmi, arī par
mūsu kultūras dzīves notikumiem
un latviskas izcelsmes izcilām perso-
nām agrākos gadsimtos.

Liktenis bija atļāvis E. Bleses
nobeigt milzīgo pēdējo gadu darbu
— gatavojamā jaunā Bībeles izde-
vuma valodas revīziju. Kad tas reiz
būs nācis klajā, tas būs liecinieks

Vēl vairāk tieši latviešu kultūras
dzīves dažādām nozarēm prof. E.
Bleses nācās pievērsties pēc 1930. g.,
kad viņu aicināja par Izglītības mi-
nistrijas mēnešraksta redaktoru. Vi-
ņa vadības laikā (1930—1939) šis žur-
nāls sasniedz augstu līmeni.

Prof. E. Bleses aicināja par līdz-
strādnieku arī cittautu izdevumos;
tā Itālijas izdevumā Studi Baltici
viņš sniedzis ne vienu vien pārskatu
par latviešu valodas pētišanas
gaitām. Trīsdesmito gadu beigās pla-
ši pazīstamā Vācijas izdevuma In-
dogermanisches Jahrbuch redakcija
aicina E. Blesi sniegt ikgadējo baltu
valodniecības darbu bibliografiju; šo
darbu jau pēc gada pārtrauca oku-
pācijas un kara notikumi.

(Turpinājums 3. lpp.)

latviešu valodas speciālista neikdie-
nišķai cīņai ar nedzīvām, nelatvis-
kām teikumu konstrukcijām, veciem
ģermānismiem, vispār — ar luterā-
ņu garīgo rakstu iestingušo konser-
vātīvismu.

Tie vidējās paaudzes baltologi un
ģermānistī, kas vēl tika studējuši
Latvijas universitātē, gan visi būs
klausījušies kādus prof. E. Bleses
kursus un varēs ar atziņību atcerē-
ties sava skolotāja simpatisko atsau-
cību un dziļi humāno nostāju satik-
smē ar studentiem. Gaišais dzīves
skatījums, nekonvencionāla sirsnība,
laipna labvēlība, reizēm saprotošs
smaids, vērojot cilvēku vājās vai
komiskās puses, šīs pievilcīgās kur-
zemnieka īpašības dominēja gan
prof. Bleses vēstulēs, gan personīgi
tiekoties. Nekādu ilgu īgnumu, ne-
klusināmu naidu vai šīvu atriebības
kāri viņā nerādīja arī viena otra
kritizētāja dažkārt ļoti skarbie, pie
tam daudzkārt maz pamatotie uz-
brukumi. Zinātnisko problēmu dis-
kutējumos laika skrējiens jau reiz
parāda, kam un par cik kur bijusi
taisnība.

Augsts un vērtīgs aizgājējam ški-
ta uzdevums — radoši, cik spēki un
zināšanas atļauj, darboties dažādās
latviešu filoloģijas un lingvistikas
nozarēs. Diža lai paliek viņa piemi-
ņa mūsu tautā. **Kārlis Draviņš**